

Prawo rodzinne

Komentarz ☒
Odpowiedzi na pytania ☒
Wzory dokumentów ☒
Akty prawne ☒

Wolters Kluwer

10

Katarzyna **Tryniszewska**

BIBLIOTEKA
POMOCY
SPOŁECZNEJ

Prawo rodzinne

Warszawa 2016

Wolters Kluwer

10

Stan prawny na 9 grudnia 2015 r.

Wydawca
Magdalena Stojek-Siwińska

Redaktor prowadzący
Kinga Zajac

Opracowanie redakcyjne
Beata Gierasimowicz

Łamanie
Kamila Tomecka

Projekt okładki i stron tytułowych
Studio Kozak

Ilustracja na okładce
© *iStockphoto.com/mstay*

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

 prawolubni

SZANUJMY PRAWO I WŁASNOŚĆ
Więcej na www.legalnakultura.pl
POLSKA IZBA KSIĄŻKI

© Copyright by
Wolters Kluwer SA, 2016

ISBN: 978-83-264-9898-5

Wydane przez:
Wolters Kluwer SA

Dział Praw Autorskich
01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33
tel. 22 535 82 19
e-mail: ksiazki@wolterskluwer.pl

www.wolterskluwer.pl
księgarnia internetowa www.profinfo.pl

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	11

CZĘŚĆ I KOMENTARZ

Rozdział I

Pochodzenie dziecka	15
1. Pokrewieństwo i powinowactwo.....	15
1.1. Pokrewieństwo.....	15
1.2. Powinowactwo	16
1.3. Osoby bliskie	17
2. Macierzyństwo	18
2.1. Urodzenie dziecka jako źródło macierzyństwa	18
2.2. Zaprzeczenie macierzyństwa	18
2.3. Ustalenie macierzyństwa	21
3. Ojcostwo.....	22
3.1. Domniemanie pochodzenia dziecka z małżeństwa.....	22
3.2. Zaprzeczenie ojcostwa.....	23
3.3. Uznanie ojcostwa	27
3.4. Ustalenie bezskuteczności uznania ojcostwa.....	32
3.5. Ustalenie ojcostwa	34
4. Podsumowanie	37

Rozdział II

Władza rodzicielska.....	39
1. Zakres władzy rodzicielskiej.....	39
2. Rozstrzyganie o istotnych sprawach dziecka	43
3. Reprezentowanie dziecka przez rodziców	44
4. Zarządzanie majątkiem dziecka	45
5. Ingerencja w wykonywanie władzy rodzicielskiej	47
5.1. Nadzór kuratora	54

5.2. Praca z asystentem rodziny	55
5.3. Skierowanie do placówki wsparcia dziennego.....	58
5.4. Piecza zastępcza	58
6. Ograniczenie władzy rodzicielskiej.....	68
7. Zawieszenie władzy rodzicielskiej	70
8. Pozbawienie władzy rodzicielskiej	71
9. Postępowanie przed sądem w sprawie władzy rodzicielskiej.....	75
10. Przymusowe odebranie dziecka od osoby nieuprawnionej	78
11. Podsumowanie	80

Rozdział III

Adopcja	81
1. Przesłanki przysposobienia.....	81
1.1. Małoletność dziecka	81
1.2. Zdolność do czynności prawnych, kwalifikacje osobiste rodziców adopcyjnych, opinia kwalifikacyjna oraz świadectwo ukończenia szkolenia	82
1.3. Odpowiednia różnica wieku rodziców adopcyjnych i dziecka	83
1.4. Zgoda na adopcję.....	83
2. Procedura adopcyjna prowadzona przez ośrodek adopcyjny.....	84
2.1. Zadania ośrodka adopcyjnego	84
2.2. Kwalifikacja dzieci do przysposobienia.....	86
2.3. Przysposobienie rodzeństwa	89
2.4. Adopcja zagraniczna.....	90
3. Procedura adopcyjna wobec kandydatów do przysposobienia dziecka	91
4. Rodzaje adopcji	93
4.1. Adopcja wspólna	93
4.2. Adopcja pełna	94
4.3. Adopcja całkowita.....	95
4.4. Adopcja niepełna	96
4.5. Adopcja ze wskazaniem.....	96
5. Osobista styczność z dzieckiem (okres preadopcyjny).....	98
6. Zmiana nazwiska dziecka i sporządzenie aktu urodzenia	99
7. Rozwiązanie przysposobienia.....	100
8. Postępowanie o adopcję przed sądem.....	101
9. Podsumowanie.....	102

Rozdział IV

Alimenty	103
1. Zakres świadczeń alimentacyjnych	103
1.1. Niedostatek.....	104
1.2. Małoletność i usamodzielnienie się dzieci.....	105
1.3. Równa stopa życiowa rodziców i dziecka.....	108
1.4. Usprawiedliwione potrzeby.....	109
1.5. Możliwości zarobkowe i majątkowe.....	110
2. Osoby zobowiązane do zapłaty alimentów	111
2.1. Obowiązek alimentacyjny krewnych w linii prostej oraz rodzeństwa.....	111
2.2. Obowiązek alimentacyjny małżonków	113
2.3. Obowiązek alimentacyjny w przysposobieniu niepełnym.....	115
2.4. Obowiązek alimentacyjny wobec dziecka pozamałżeńskiego.....	116
2.5. Obowiązek alimentacyjny ojczymów, macoch, pasierbów	118
3. Zmiana wysokości alimentów oraz ich uchylenie.....	119
3.1. Zmiana wysokości alimentów	119
3.2. Uchylenie obowiązku alimentacyjnego.....	121
4. Dochodzenie alimentów przed sądem	123
5. Postępowanie egzekucyjne w sprawie o alimenty.....	127
6. Świadczenia z funduszu alimentacyjnego.....	128
7. Podsumowanie	131

Rozdział V

Kontakty z dzieckiem	132
1. Zasady ustalania kontaktów z dzieckiem przez rodziców	132
2. Ustalenie kontaktów przez sąd	137
2.1. Łączne rozpoznanie sprawy o władzę rodzicielską i kontakty	138
2.2. Treść wniosku o ustalenie kontaktów przez sąd	139
2.3. Zabezpieczenie kontaktów na czas trwania postępowania	140
2.4. Ograniczenie kontaktów z dzieckiem przez sąd.....	143
3. Ustalenie kontaktów dziecka z bliskimi osobami.....	145
4. Sądowa egzekucja postanowienia o kontaktach.....	146
5. Podsumowanie	150

CZĘŚĆ II

WZORY DOKUMENTÓW

1. Pozew o zaprzeczenie ojcostwa	153
2. Pozew o ustalenie ojcostwa i alimenty.....	156
3. Wniosek o ustalenie miejsca zamieszkania dziecka wraz z wnioskiem o zabezpieczenie	159
4. Wniosek o ograniczenie władzy rodzicielskiej poprzez ustanowienie nadzoru kuratora sądowego	162
5. Wniosek o pozbawienie władzy rodzicielskiej	165
6. Wniosek o ustanowienie rodziny zastępczej niezawodowej	168
7. Wniosek o przysposobienie	171
8. Pozew o alimenty wraz z wnioskiem o zabezpieczenie	174
9. Pozew o podwyższenie alimentów	178
10. Pozew o uchylenie alimentów	180
11. Wniosek o ustalenie kontaktów z dzieckiem wraz z wnioskiem o zabezpieczenie	183
12. Porozumienie wychowawcze	185

CZĘŚĆ III

PYTANIA I ODPOWIEDZI

Rozdział I

Pochodzenie dziecka	189
1. Skutki zaprzeczenia ojcostwa w zakresie dziedziczenia, alimentów, nazwiska dziecka	189
2. Ustalenie macierzyństwa przez matkę genetyczną dziecka.....	190
3. Zaprzeczenie ojcostwa w trakcie sprawy o rozwód.....	191
4. Władza rodzicielska w razie sądowego ustalenia ojcostwa.....	192

Rozdział II

Władza rodzicielska	193
1. Skutki pozbawienia władzy rodzicielskiej jednego z rodziców.....	193
2. Zezwolenie sądu na odrzucenie spadku przez rodziców	194
3. Przydzielenie rodzinie asystenta w razie nieprawidłowego wykonywania władzy rodzicielskiej.....	195
4. Skutki odmowy współpracy z asystentem rodziny przez rodziców	195

5. Umieszczenie dziecka w pieczy zastępczej przez sąd przed pozbawieniem władzy rodzicielskiej 196
6. Ograniczenie władzy rodzicielskiej w razie braku porozumienia wychowawczego rodziców..... 197
7. Termin na pozbawienie władzy rodzicielskiej wobec dziecka w pieczy zastępczej 198

Rozdział III

- Adopcja** 200
1. Obowiązkowe szkolenie kandydatów do przysposobienia dziecka..... 200
  2. Zgłoszenie dziecka do ośrodka adopcyjnego przy adopcji ze wskazaniem 201
  3. Adopcja ze wskazaniem na rzecz konkubenta..... 201
  4. Rozwiązanie adopcji z dzieckiem pełnoletnim 202

Rozdział IV

- Alimenty** 203
1. Dochodzenie alimentów na rzecz pełnoletniego dziecka przez jego rodzica..... 203
  2. Uchylenie alimentów na rzecz małżonka niewinnego rozpadowi małżeństwa 204
  3. Obniżenie alimentów na dziecko w razie urodzenia się rodzicowi kolejnego dziecka 204
  4. Wygaśnięcie alimentów z datą osiągnięcia pełnoletności..... 205
  5. Świadczenia z funduszu alimentacyjnego – tylko w razie spełnienia określonych warunków..... 205

Rozdział V

- Kontakty z dzieckiem** 207
1. Ustalenie kontaktów przez rodziców z pominięciem sądu..... 207
  2. Kontakty z dzieckiem rodzica pozbawionego władzy rodzicielskiej..... 208
  3. Prawo dziadków do kontaktów z wnukiem 208
  4. Egzekucja sądowa obowiązku wykonywania kontaktów z dzieckiem przez rodzica 209
  5. Łączne rozpoznanie spraw o władzę rodzicielską oraz o kontakty..... 210

CZĘŚĆ IV

AKTY PRAWNE

Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (wyciąg) ...	215
Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (wyciąg)	245
Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (wyciąg)	265
Literatura	283

WYKAZ SKRÓTÓW

Akty prawne

- k.c. – ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (tekst jedn.: Dz. U. z 2014 r. poz. 121 z późn. zm.)
- k.k. – ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz. U. Nr 88, poz. 553 z późn. zm.)
- Konstytucja RP – Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.)
- k.p. – ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. – Kodeks pracy (tekst jedn.: Dz. U. z 2014 r. poz. 1502 z późn. zm.)
- k.p.c. – ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (tekst jedn.: Dz. U. z 2014 r. poz. 101 z późn. zm.)
- k.p.k. – ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 89, poz. 555 z późn. zm.)
- k.r.o. – ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (tekst jedn.: Dz. U. z 2015 r. poz. 2028)
- p.a.s.c. – ustawa z dnia 28 listopada 2014 r. – Prawo o aktach stanu cywilnego (Dz. U. poz. 1741 z późn. zm.)
- u.k.s. – ustawa z dnia z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (tekst jedn.: Dz. U. z 2014 r. poz. 1025 z późn. zm.)
- u.p.p. – ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (tekst jedn.: Dz. U. z 2015 r. poz. 1390)
- u.p.s. – ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (tekst jedn.: Dz. U. z 2015 r. poz. 163 z późn. zm.)
- u.w.r. – ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (tekst jedn.: Dz. U. z 2015 r. poz. 332 z późn. zm.)

- reg. u.s.p. – rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 25 czerwca 2015 r. – Regulamin urzędowania sądów powszechnych (Dz. U. poz. 925)

Inne

- RODK – rodzinny ośrodek diagnostyczno-konsultacyjny

———— Część I ————

KOMENTARZ

———— Rozdział I ————

POCHODZENIE DZIECKA

Ustalenie pochodzenia dziecka ma istotne znaczenie przede wszystkim z punktu widzenia posiadania władzy rodzicielskiej w stosunku do dziecka przez jego rodziców, którzy są jego rodzicami w sensie biologicznym, ale również prawnym bądź tylko prawnym. Władza rodzicielska pochodzi bowiem przede wszystkim ze stosunku pokrewieństwa, a do jego ustalenia konieczna jest znajomość zasad ustalania pochodzenia dziecka od jego rodziców. Źródłem władzy rodzicielskiej jest również przysposobienie, czyli adopcja dziecka, przez osoby, które z oczywistych względów najczęściej nie są osobami spokrewnionymi z dzieckiem. Ustalenie pochodzenia dziecka pociąga za sobą, niezależnie od władzy rodzicielskiej, obowiązek łożenia na utrzymanie dziecka, czyli obowiązek alimentacyjny oraz roszczenia związane z ciążą oraz porodem dziecka, jak również prawo do kontaktów z dzieckiem. Czasami jednak wystarczy uwiarygodnienie ojcostwa mężczyzny (który nie jest mężem matki), aby żądać od niego jeszcze przed urodzeniem się dziecka pokrycia kosztów utrzymania matki przez 3 miesiące w okresie porodu oraz kosztów utrzymania dziecka przez pierwsze 3 miesiące po jego urodzeniu.

1. Pokrewieństwo i powinowactwo

1.1. Pokrewieństwo

Dziecko jest krewnym swoich rodziców w linii prostej, co oznacza, że pochodzi od tych rodziców. Wobec swoich rodziców dziecko jest zstępnym, a rodzice wstępnymi. Również dzieci dzieci – wnuki są zstępnymi wobec rodziców dziecka, a swoich dziadków. Rodzeństwo dziecka jest

natomiast wobec niego krewnymi w linii bocznej, gdyż rodzeństwo posiada wspólnego przodka w postaci rodziców biologicznych. Pokrewieństwo zawsze zatem jest związane z urodzeniem ze wspólnego przodka, czyli posiadaniem tzw. więzów krwi (art. 61⁷ k.r.o.). Jest to więc pokrewieństwo naturalne, które należy odróżnić od pokrewieństwa prawnego powstałego na skutek przysposobienia przez osoby niespokrewnione z dzieckiem. Przez przysposobienie bowiem powstaje taki stosunek, jak między rodzicami i dziećmi.

1.2. Powinowactwo

Czym innym jest natomiast powinowactwo, które powstaje na skutek zawarcia małżeństwa pomiędzy małżonkiem a krewnymi drugiego małżonka (art. 61⁸ k.r.o.). Jest to stosunek prawny powstały na skutek zdarzenia cywilnoprawnego i rodzinnego, jakim jest zawarcie małżeństwa. Powinowactwo powstaje np. pomiędzy macochą bądź ojczymem w stosunku do dziecka, które pochodzi od drugiego z małżonków z innego związku. W takiej relacji dziecko z jednym z rodziców jest związane więzami krwi, a w stosunku do małżonka tego rodzica (od którego dziecko nie pochodzi – macochy bądź ojczyma) jest pasierbem związanym stosunkiem powinowactwa. Spowinowacenie ma również znaczenie pod względem prawnym, gdyż niejednokrotnie prawo w jego przypadku nakłada określone prawa i obowiązki. Na przykład małżeństwa nie mogą zawrzeć nie tylko krewni w linii prostej (np. matka i syn) oraz rodzeństwo (np. brat i siostra), ale również powinowaci w linii prostej (np. macocha i pasierb). Jedynie z ważnych powodów sąd może zezwolić na zawarcie małżeństwa między powinowatymi (art. 14 § 1 k.r.o.); dziecko może również żądać alimentów od męża swojej matki niebędącego jego ojcem (czyli od ojczyma), jeżeli odpowiada to zasadom współżycia społecznego. Takie samo uprawnienie przysługuje dziecku w stosunku do żony swego ojca, niebędącej jego matką (macochy). Również ojczym i macocha mogą żądać od dziecka, którego nie są rodzicami naturalnymi (biologicznymi) bądź prawnymi (przysposabiającymi), alimentów, jeżeli przyczyniali się do wychowania i utrzymania dziecka, a żądanie ich odpowiada zasadom współżycia społecznego (art. 144 k.r.o.).

1.3. Osoby bliskie

Od krewnych i powinowatych odróżnić należy tzw. osoby bliskie, które nie muszą być osobami spokrewnionymi bądź spowinowaconymi z dzieckiem ani związanymi stosunkiem przysposobienia. Przepisy poszczególnych ustaw definiują, co należy rozumieć przez tzw. osoby bliskie. Na przykład w kodeksie karnym w art. 115 § 11 została wprowadzona taka definicja, która do kręgu osób najbliższych zalicza osoby spokrewnione – małżonka, zstępnego i rodzeństwo; powinowatych – w tej samej linii lub stopniu; osobę pozostającą w stosunku przysposobienia, ale też osobę pozostającą we wspólnym pożyciu, potocznie nazywaną konkubentem. Definiowanie osób najbliższych ma różne cele. W prawie karnym służy to między innymi wprowadzeniu możliwości odmowy składania zeznań przez osoby najbliższe, w tym również konkubentów (art. 182 § 1 k.p.k.). Również przepisy prawa rodzinnego przewidują kategorię osoby bliskiej. Na przykład w razie potrzeby ustanowienia opieki dla małoletniego umieszczonego w pieczy zastępczej w formie placówki opiekuńczo-wychowawczej: socjalizacyjnej, specjalistyczno-terapeutycznej, interwencyjnej lub regionalnej placówce opiekuńczo-terapeutycznej, sąd powierza sprawowanie opieki przede wszystkim osobom bliskim dziecka (art. 149 § 4 k.r.o.). Natomiast w sytuacji gdy nie można ustanowić opiekunem prawnym dziecka osoby wskazanej przez matkę lub ojca, to należy go ustanowić spośród krewnych lub innych osób bliskich (art. 149 § 2 k.r.o.). Kodeks rodzinny i opiekuńczy nie definiuje kategorii osób bliskich dziecka bądź jego rodzicom, dlatego należy posilkować się rozsądkiem w ustaleniu tych osób, przede wszystkim mając na uwadze relacje tych osób, przebywanie w środowisku dziecka i rodziców, wspieranie ich i dziecka w realizacji władzy rodzicielskiej, trudnych sytuacjach, stopień zażyłości emocjonalnej, który pozwala nazwać taką osobę kimś bliskim. Należy zwrócić uwagę, iż osoby bliskie dziecka odgrywają również doniosłą rolę w postępowaniu sądowym dotyczącym spraw opiekuńczych nad dzieckiem. Przed wydaniem bowiem orzeczenia w sprawie rozstrzygającego np. o władzy rodzicielskiej rodziców nad dzieckiem, sąd wysłuchuje nie tylko przedstawiciela ustawowego dziecka, ale w wypadkach ważniejszych powinien ponadto w miarę możliwości wysłuchać osoby bliskie dziecka (art. 576 § 1 k.p.c.).

2. Macierzyństwo

2.1. Urodzenie dziecka jako źródło macierzyństwa

Z dniem 13 czerwca 2009 r. do polskiego prawa została wprowadzona zasada, zgodnie z którą matką dziecka jest kobieta, która je urodziła (art. 61° k.r.o.). W ten sposób powstało daleko idące uproszczenie w zakresie ustalania, która kobieta jest matką dziecka. Ma to istotne znaczenie w szczególności w przypadku zapłodnienia *in vitro*, w którym materiał biologiczny – komórka jajowa – często pochodzi od innej kobiety. Mimo zatem iż materiał genetyczny pochodzi od innej kobiety niż kobieta, która dziecko ostatecznie urodzi (surogatka, matka zastępcza), matką dziecka w rozumieniu prawnym będzie tylko i wyłącznie ta kobieta, która dziecko fizycznie urodzi. W takiej sytuacji celem umożliwienia kobiecie – matce genetycznej – wychowywania dziecka konieczne jest przeprowadzenie na jej rzecz procesu adopcji przed sądem, w ramach której kobieta, która dziecko urodziła, zrezygnuje ze swojej władzy rodzicielskiej na rzecz drugiej kobiety. Należy pamiętać, iż ustalenie macierzyństwa bądź jego zaprzeczenie nie jest możliwe w przypadku adopcji całkowitej, a zatem takiej, w której rodzic naturalni dziecka przed sądem wyrazili zgodę na jego przysposobienie bez wskazania rodzica adopcyjnego (tzw. adopcja anonimowa).

2.2. Zaprzeczenie macierzyństwa

Zaprzeczenie macierzyństwa jest konieczne do jego prawidłowego ustalenia, gdyż prawo za matkę dziecka uważa wyłącznie kobietę, która to dziecko urodziła, a z różnych przyczyn doszło do wpisania do aktu urodzenia dziecka jako jego matki innej kobiety. Bez zaprzeczenia macierzyństwa nie jest zatem możliwe jego ustalenie. Jest to jedyny przypadek, w którym można domagać się zaprzeczenia macierzyństwa, a zatem nie jest możliwe zaprzeczenie macierzyństwa kobiety, która dziecko urodziła i została wpisana do jego aktu urodzenia, a jego matką genetyczną jest inna osoba, która przekazała matce zastępczej swoją komórkę jajową. W toku sprawy sądowej należy wykazać, że kobieta wskazana w akcie urodzenia dziecka tego dziecka nie urodziła, a urodziła je inna kobie-

ta. Dopuszczalne jest stosowanie wszelkich środków dowodowych, jak zeznania lekarzy, położnych, członków rodziny, którzy potwierdzą, że dana kobieta dziecka w ogóle nie urodziła, bo np. w ogóle nigdy nie rodziła dzieci. Badania DNA nie będą miały tu znaczenia, gdyż genetycznie przecież dziecko może pochodzić od kobiety, która dziecka nie urodziła, a jedynie przekazała do zapłodnienia swoją komórkę jajową.

Pozew o zaprzeczenie macierzyństwa może skierować dziecko, w tym nawet niepełnoletnie, ale reprezentowane przez kuratora sądowego (art. 99 k.r.o.) bądź opiekuna prawnego, niebędącego drugim rodzicem dziecka, przeciwko kobiecie wpisanej do aktu jego urodzenia. W sprawach tego typu zachodzi bowiem sprzeczność interesów, gdyż dziecko jest stroną procesu przeciwko drugiemu z rodziców (matce wpisanej do jego aktu stanu cywilnego). W tych przypadkach zastosowanie znajduje art. 98 § 2 pkt 2 k.r.o., wyłączający możliwość, aby dziecko było reprezentowane przez swojego ojca. Jeżeli kobieta nie żyje, pozew wytacza się przeciwko kuratorowi ustanowionemu w jej miejsce przez sąd (art. 61¹² k.r.o.). Natomiast matka, czyli kobieta, która dziecko urodziła i nie jest wpisana do aktu urodzenia, wytacza powództwo przeciwko kobiecie wpisanej do akt oraz dziecku, a jeżeli kobieta ta nie żyje, pozew składa się tylko przeciwko dziecku. Prawo do wytoczenia powództwa o zaprzeczenie macierzyństwa przysługuje również kobiecie wpisanej do aktu urodzenia dziecka jako jego matka. W takim przypadku pozwanym w sprawie jest dziecko. Również ojciec, którego ojcostwo zostało ustalone z uwzględnieniem macierzyństwa (na zasadzie domniemania ojcostwa, jego uznania bądź ustalenia) kobiety wpisanej do aktu urodzenia dziecka jako matka, może wytoczyć sprawę w sądzie o zaprzeczenie macierzyństwa, pozywając dziecko i tę kobietę, a jeśli kobieta nie żyje – wyłącznie dziecko.

Zaprzeczenie macierzyństwa jest ograniczone terminem, a mianowicie matka albo kobieta wpisana w akcie urodzenia dziecka jako jego matka sprawę w sądzie może założyć jedynie w ciągu 6 miesięcy od dnia sporządzenia aktu urodzenia dziecka. Ojciec dziecka może natomiast sprawę wytoczyć w sądzie również w ciągu 6 miesięcy, ale liczonych od dnia, w którym on sam się dowiedział, że kobieta wpisana w akcie urodzenia dziecka nie jest matką dziecka, ale nie później niż do osiągnięcia przez dziecko pełnoletności. W sytuacji jednak gdy matka, kobieta wpisana do aktu urodzenia, bądź ojciec dziecka zostali całkowicie ubezwłasnowolnieni z powodu choroby psychicznej lub innego rodzaju zaburzeń

psychicznych, na które zapadli w ciągu terminu do wytoczenia powództwa, powództwo może wytoczyć ich przedstawiciel ustawowy. Termin do wytoczenia powództwa wynosi w tym wypadku 6 miesięcy od dnia ustanowienia przedstawiciela ustawowego, a jeżeli przedstawiciel mężczyzny później dowiedział się, że do aktu urodzenia została wpisana kobieta, która dziecka nie urodziła, to na założenie sprawy w sądzie ma 6 miesięcy od dnia, w którym dowiedział się o tym fakcie. Jeżeli jednak przedstawiciel ustawowy nie wytoczył sprawy, to na osobiste jej założenie przez osoby uprawnione jest 6 miesięcy od uchylecia ubezwłasnowolnienia, a w przypadku mężczyzny – 6 miesięcy od dnia, w którym dowiedział się on o braku macierzyństwa kobiety wskazanej w akcie urodzenia, jeżeli wiedzę taką pozyskał po uchyleniu ubezwłasnowolnienia (art. 64 k.r.o. w zw. z art. 61¹³ § 3 k.r.o.). Może mieć również miejsce sytuacja, w której osoba uprawniona do wytoczenia powództwa o zaprzeczenie macierzyństwa cierpi na chorobę psychiczną lub inne zaburzenia psychiczne i nie zostanie ubezwłasnowolniona. W takiej sytuacji termin 6 miesięcy liczy się od ustania choroby, a w przypadku mężczyzny dodatkowo termin ten liczy się od momentu, gdy dowiedział się o podstawie do zaprzeczenia macierzyństwa (art. 65 k.r.o. w zw. z art. 61¹³ § 3 k.r.o.).

Natomiast dziecko może wytoczyć sprawę o zaprzeczenie macierzyństwa w ciągu 3 lat od osiągnięcia pełnoletności. W sytuacji zaburzeń psychicznych u dziecka bądź jego ubezwłasnowolnienia stosuje się wskazane powyżej zasady i terminy na wytoczenie sprawy w sądzie. Nie jest możliwe zaprzeczenie macierzyństwa po śmierci dziecka, chyba że dziecko samo wytoczyło sprawę, a w toku postępowania zmarło. Wtedy na jego miejsce wchodzi jego dzieci, które mogą kontynuować postępowanie, jeśli taką wolę zgłoszą w ciągu 6 miesięcy od zawieszenia postępowania przez sąd.

Jeżeli nie zostanie zachowany termin na wytoczenie sprawy, to prawo do zaprzeczenia macierzyństwa wygasa. W takiej sytuacji pozostaje jedynie zwrócenie się do prokuratora, który nie ma zakreślonego terminu na wytoczenie sprawy o zaprzeczenie macierzyństwa. Jeśli na podstawie art. 61¹⁶ k.r.o. prokurator stwierdzi, iż zaprzeczenia macierzyństwa wymaga dobro dziecka albo ochrona interesu społecznego, może sam wytoczyć taką sprawę w sądzie. Nie może jednak tego zrobić po śmierci dziecka.

Powództwo o zaprzeczenie macierzyństwa wytacza się na podstawie przepisów odrębnych zawartych w art. 453–458 k.p.c., przed sądem rejonowym (art. 17 pkt 1 k.p.c.) właściwym według miejsca zamieszkania

osoby pozwanej (art. 27 i 28 k.p.c.). Pozew podlega opłacie w wysokości 200 zł na podstawie art. 27 pkt 4 u.k.s.

2.3. Ustalenie macierzyństwa

Ustalenia macierzyństwa można żądać tylko, gdy:

- 1) został sporządzony akt urodzenia dziecka nieznanych rodziców,
- 2) macierzyństwo kobiety wpisanej w akcie urodzenia dziecka jako jego matka zostało zaprzeczone.

Powództwo o ustalenie macierzyństwa może zostać wytoczone wyłącznie przez matkę albo przez dziecko. Powództwo to dziecko wytacza przeciwko matce, a jeżeli matka nie żyje, powództwo wytacza się przeciwko kuratorowi ustanowionemu przez sąd opiekuńczy. Natomiast matka wytacza powództwo o ustalenie macierzyństwa przeciwko dziecku (art. 61¹⁰ k.r.o.). Matka nie może wytoczyć powództwa o ustalenie macierzyństwa po osiągnięciu przez dziecko pełnoletności (art. 61¹¹ k.r.o.). Dziecko nie ma natomiast ograniczeń czasowych w wytoczeniu takiego powództwa i może dokonać tego również po osiągnięciu pełnoletności. W czasie jednak małoletności dziecka, a zatem przed ukończeniem 18. roku życia, albo przed ukończeniem 16. roku życia, jeśli chodzi o kobietę, która za zezwoleniem sądu zawiera małżeństwo (art. 10 k.c. w zw. z art. 10 § 1 k.r.o.), dziecko jest reprezentowane przez przedstawiciela ustawowego w osobie drugiego rodzica – ojca, którego ojcostwo zostało prawnie ustalone, bądź opiekuna prawnego. Matka może natomiast wytoczyć sprawę przed sądem już po ukończeniu 16. roku życia (art. 453¹ k.p.c.). Należy również pamiętać, iż ustalenie macierzyństwa nie jest możliwe po śmierci dziecka. Jeżeli jednak za swego życia dziecko (bądź dorosła już osoba) wytoczyło powództwo, po czym zmarło, to w jego miejsce w procesie mogą wstąpić jego zstępni, czyli dzieci (art. 61¹⁵ k.r.o.). Mają na to 6 miesięcy od czasu zawieszenia postępowania przez sąd w związku ze śmiercią dziecka, które wytoczyło sprawę. Powództwo o ustalenie macierzyństwa może wytoczyć także prokurator, ale tylko wtedy jeżeli wymaga tego dobro dziecka lub ochrona interesu społecznego. Prokurator może wytoczyć powództwo o ustalenie macierzyństwa również po dojściu dziecka do pełnoletności, jak i po jego śmierci (art. 61¹⁶ k.r.o.). Zwrócenie się do prokuratora może mieć miejsce w sytuacji, gdy ustalenia macierzyństwa domaga się ojciec dziecka, który

zgodnie z prawem samodzielnie takiego powództwa wytoczyć nie może. Jeżeli prokurator przekona się, iż w sprawie zachodzą przesłanki w postaci dobra dziecka lub potrzeby ochrony interesu społecznego, wytoczy on takie powództwo samodzielnie. W takiej sprawie prokurator w pozwie wskazuje dziecko (jako powoda, na rzecz którego wytacza powództwo) oraz pozywa matkę, a jeśli matka nie żyje, to kuratora ustanowionego na jej miejsce przez sąd. Mimo iż ojciec dziecka nie ma prawa wytoczyć sprawy o ustalenie macierzyństwa, to zawiadamia się go o toczącym się procesie, ale tylko wtedy gdy zachodzi domniemanie pochodzenia dziecka od męża matki.

Powództwo o ustalenie macierzyństwa wytacza się na podstawie przepisów odrębnych zawartych w art. 453–458 k.p.c., przed sądem rejonowym (art. 17 pkt 1 k.p.c.) właściwym według miejsca zamieszkania osoby uprawnionej, a zatem wytaczającej powództwo (art. 32 k.p.c.) albo według właściwości ogólnej, czyli miejsca zamieszkania pozwanego (art. 27 i 28 k.p.c.). Należy pamiętać, iż ustalenie macierzyństwa może nastąpić wyłącznie na rzecz kobiety, która dziecko urodziła pod względem fizycznym. Nie może nastąpić na rzecz matki genetycznej dziecka, która przekazała matce zastępczej (surogatce) swój materiał genetyczny. Ustalenie macierzyństwa nie może również nastąpić na rzecz kobiety, która chce dziecko przysposobić, w tym w sytuacji gdy biologicznym ojcem dziecka jest jej mąż. W toku postępowania sądowego konieczne jest zatem wykazanie wszelkimi dostępnymi środkami dowodowymi, iż dziecko zostało urodzone przez wskazaną kobietę. Badania DNA również w tym przypadku nie mają znaczenia, gdyż w sprawie nie chodzi o ustalenie, kto jest matką genetyczną dziecka, ale kto dziecko fizycznie urodził, nawet jeżeli komórka jajowa pochodziła od kobiety będącej jej dawcą. Pozew nie podlega opłacie na podstawie art. 96 ust. 1 pkt 1 u.k.s.

3. Ojcostwo

3.1. Domniemanie pochodzenia dziecka z małżeństwa

Prawo przede wszystkim ustanawia domniemanie pochodzenia dziecka z małżeństwa (art. 62 k.r.o.). Zakłada zatem, że jeżeli dziecko urodziło się:

- 1) w czasie trwania małżeństwa albo

2) przed upływem 300 dni od ustania małżeństwa (przez rozwód) lub jego unieważnienia,

to pochodzi ono od męża matki, chociażby biologicznym ojcem dziecka był inny mężczyzna. Domniemanie to jednak nie obowiązuje, jeżeli dziecko urodziło się po upływie 300 dni od orzeczenia przez sąd separacji.

Małżeństwo zgodnie z prawem może ustać poprzez rozwód (art. 56 k.r.o.), ale może też dojść do jego unieważnienia. Ten drugi przypadek ma miejsce w sytuacjach ściśle określonych przez kodeks rodzinny i opiekuńczy (art. 10–17 k.r.o.), na przykład gdy małżeństwo zostało zawarte przez osobę pozostającą już w związku małżeńskim (bigamia). Czym innym jest jeszcze separacja (art. 61¹ k.r.o.), która nie powoduje całkowitego ustania małżeństwa, ale wywołuje część skutków takich jak rozwód, z wyjątkiem m.in. możliwości zawarcia ponownego małżeństwa czy zmiany nazwiska małżonków (art. 61⁴ k.r.o.).

Domniemanie pochodzenia dziecka z małżeństwa stanowi uproszczenie w ustalaniu ojcostwa i zakłada, że dziecko pochodzi od męża matki, dopóki ojcostwo nie zostanie zgodnie z prawem zaprzeczone. Domniemanie to doznaje też dalszych wyjątków, a mianowicie jeżeli dziecko urodziło się przed upływem 300 dni od rozvodu albo unieważnienia małżeństwa, ale już po zawarciu przez matkę drugiego małżeństwa. W takiej sytuacji prawo uznaje, że dziecko pochodzi od drugiego męża matki. Na skutek zmiany przepisów, która miała miejsce z dniem 1 listopada 2015 r. na skutek wejścia w życie ustawy z dnia 25 czerwca 2015 r. o leczeniu niepłodności (Dz. U. poz. 1087), domniemanie pochodzenia dziecka od drugiego męża matki nie obowiązuje, gdy dziecko urodziło się w następstwie procedury medycznej wspomaganej prokreacji, na którą wyraził zgodę pierwszy mąż matki. Wskazana ustawa o leczeniu niepłodności uregulowała zasady leczenia niepłodności i stosowania procedur zapłodnienia wewnątrz- i pozaustrojowo w celu prokreacji poprzez użycie komórek rozrodczych oraz zarodków.

Domniemania powyższe mogą być obalone tylko na skutek powództwa o zaprzeczenie ojcostwa.

3.2. Zaprzeczenie ojcostwa

W sytuacji gdy mąż matki dziecka uważa, że dziecko nie jest jego, konieczne jest wytoczenie przez niego powództwa o zaprzeczenie ojco-

stwa. Termin na założenie sprawy jest ściśle określony i wynosi 6 miesięcy od dnia, kiedy mąż dowiedział się o urodzeniu dziecka. Z różnych przyczyn dowiedzenie się o urodzeniu dziecka może nastąpić z opóźnieniem, w szczególności w razie zaginięcia męża czy też pozostawania przez małżonków w separacji faktycznej (bez orzeczenia sądu o separacji) i braku kontaktu ze sobą. Najpóźniej pozew może zostać złożony do osiągnięcia przez dziecko pełnoletności. Jeżeli mąż matki dziecka miał podejrzenia, że dziecko od niego nie pochodzi, od chwili jego urodzenia, ale pozwu do sądu nie złożył, to termin na założenie sprawy wygaśnie i pozostaje jedynie zwrócenie się do prokuratora z wnioskiem o wytoczenie takiego powództwa. Prokurator nie ma jednak obowiązku uwzględnienia takiego wniosku, jeżeli stwierdzi brak ku temu przesłanek biorących pod uwagę dobro dziecka lub ochronę interesu społecznego (art. 86 k.r.o.). Prokurator może odmówić wytoczenia powództwa, jeżeli zwróci się do niego domniemany ojciec, który po prostu przegapił ten termin. Prokurator może natomiast pomóc w sytuacji, gdy małżonkowie żyli w rozłączeniu, a oczywiste jest, że dziecko pochodzi od innego mężczyzny, czemu nikt nie zaprzecza, a doszło po prostu do przegapienia końca terminu ustawowego na założenie sprawy o zaprzeczenie ojcostwa.

Mąż matki cierpiący na chorobę psychiczną bądź inne zaburzenia albo ubezwłasnowolniony nie traci swoich praw do wytoczenia powództwa o zaprzeczenie ojcostwa. W sytuacji gdy został on całkowicie ubezwłasnowolniony (art. 13 § 1 k.c.) z powodu choroby psychicznej lub innego rodzaju zaburzeń psychicznych, na które zapadł w ciągu terminu do wytoczenia powództwa, sprawę w sądzie może założyć jego przedstawiciel ustawowy, czyli opiekun prawny (art. 13 § 2 k.c.). Termin do wytoczenia powództwa wynosi w tym wypadku 6 miesięcy od dnia ustanowienia przedstawiciela ustawowego, a jeżeli przedstawiciel powziął wiadomość o urodzeniu się dziecka dopiero później, termin ten wynosi 6 miesięcy od dnia, w którym tę wiadomość uzyskał przedstawiciel. Jeżeli jednak przedstawiciel ustawowy męża całkowicie ubezwłasnowolnionego nie wytoczył powództwa o zaprzeczenie ojcostwa, mąż może samodzielnie złożyć pozew do sądu po uchyleniu ubezwłasnowolnienia. Termin do wytoczenia powództwa wynosi w tym wypadku 6 miesięcy od dnia uchylenia ubezwłasnowolnienia, a jeżeli mąż powziął wiadomość o urodzeniu się dziecka dopiero później, termin ten wynosi 6 miesięcy od dnia, w którym tę wiadomość mąż uzyskał. Jeżeli natomiast nie doszło do ubezwłasnowolnienia cał-

kowitego, mimo iż mąż matki zapadł na chorobę psychiczną lub innego rodzaju zaburzenia psychiczne w ciągu 6 miesięcy od dowiedzenia się o urodzeniu dziecka, może on wytoczyć powództwo w ciągu 6 miesięcy od ustania choroby lub zaburzeń, a gdy powziął wiadomość o urodzeniu się dziecka dopiero później – w ciągu 6 miesięcy od dnia, w którym tę wiadomość powziął.

Jeżeli pozew składa mąż matki, powinien jako pozwanych wskazać dziecko i matkę, a jeżeli matka nie żyje – wskazuje tylko dziecko. W związku z tym, iż sprawa toczy się pomiędzy rodzicami a dzieckiem, zachodzi przypadek wyłączający możliwość reprezentacji dziecka przez jednego z rodziców (art. 98 § 2 pkt 2 k.r.o.). Zachodzi wtedy konieczność wyznaczenia kuratora sądowego dla dziecka przez sąd z urzędu bądź na wniosek (art. 99 k.r.o.). W toku postępowania sądowego należy ustalić, iż mąż matki nie jest ojcem dziecka (art. 67 k.r.o.). Mogą temu posłużyć nie tylko badania DNA, ale także zeznania świadków, którzy potwierdzą, iż małżonkowie w okresie koncepcyjnym, czyli objętym domniemaniem, nie obcowali ze sobą, gdyż zamieszkiwali w znacznej odległości, pozostawali w separacji faktycznej, za granicą bądź mąż był ciężko chory. W sytuacji gdy matka dziecka nie wyraża zgody na pobranie dziecku krwi czy fragmentu tkanki do badania, sąd może nakazać ich pobranie od dziecka celem przeprowadzenia badań DNA.

Należy jednak pamiętać, iż nie jest możliwe zaprzeczenie ojcostwa, jeżeli dziecko urodziło się w następstwie procedury medycznie wspomaganej prokreacji, na którą mąż matki wyraził zgodę (art. 68 k.r.o.). Sytuacja zgody małżonków na zapłodnienie *in vitro* wyklucza definitywnie możliwość zaprzeczenia ojcostwa męża matki w takiej sytuacji z powołaniem się, iż biologicznym (genetycznym) ojcem dziecka jest inny mężczyzna (anonimowy dawca). W takiej sytuacji nawet dziecko nie będzie mogło dochodzić zaprzeczenia ojcostwa przez sądem. W razie jednak braku zgody męża matki na poczęcie dziecka w drodze zabiegu medycznego, zaprzeczenie ojcostwa przed sądem będzie możliwe.

Zaprzeczyć ojcostwo może również matka, wytaczając powództwo w ciągu 6 miesięcy od urodzenia dziecka. W tym przypadku pozwany w sprawie jest mąż oraz dziecko, a jeśli mąż nie żyje, to wyłącznie dziecko (art. 69 k.r.o.). W sprawie należy również ustanowić kuratora sądowego celem reprezentowania dziecka. W sytuacji choroby psychicznej matki stosuje się te same reguły złożenia pozwu i terminu na wytoczenie sprawy,

jak w przypadku choroby psychicznej męża matki. Oznacza to, iż przedstawiciel ustawowy matki całkowicie ubezwłasnowolnionej może wytoczyć sprawę w ciągu 6 miesięcy od jego ustanowienia, a jeśli tego nie zrobi, to matka może tego dokonać od dnia uchylenia jej ubezwłasnowolnienia albo ustania choroby psychicznej (jeżeli nie doszło do ubezwłasnowolnienia mimo podstaw ku temu), pod warunkiem iż na chorobę zapadła w czasie biegu sześciomiesięcznego terminu na wytoczenie sprawy, liczonego od urodzenia dziecka.

Legitymację czynną, czyli prawo wytoczenia powództwa, ma również dziecko. Sprawę w sądzie może wytoczyć po dojściu do pełnoletności, ale nie później niż w ciągu 3 lat od osiągnięcia tej pełnoletności. Należy pamiętać, że przez pełnoletność rozumie się nie tylko ukończenie 18. roku życia, ale również 16. roku życia w przypadku kobiety, która za zgodą sądu wstąpiła w związek małżeński. Dla niej zatem termin zacznie biec od dnia zawarcia małżeństwa i skończy się z upływem 3 lat od tej daty (art. 10 k.c. w zw. z art. 10 § 1 k.r.o.). Dziecko w pozwie pozywa męża swojej matki i matkę, a jeżeli matka nie żyje – tylko męża. Jeśli natomiast również mąż matki nie żyje, pozew składa się przeciwko kuratorowi ustanowionemu w miejsce męża przez sąd (art. 70 k.r.o.). Małoletnie dziecko reprezentowane przez jednego z rodziców lub kuratora sądowego nie może założyć sprawy o zaprzeczenie ojcostwa. Może to zrobić tylko po osiągnięciu pełnoletności i tylko w ciągu 3 lat od tej daty. Po upływie tego terminu prawo do złożenia pozwu wygasa i nie może zostać przywrócone. Również w tym zakresie stosuje się przepisy dotyczące określenia terminu, jeżeli dziecko zapadło na chorobę psychiczną. Jeżeli w ciągu 3 lat od pełnoletności zachorowało na chorobę psychiczną i zostało ubezwłasnowolnione całkowicie, to przedstawiciel ustawowy, czyli opiekun prawny, może powództwo o zaprzeczenie ojcostwa wytoczyć w ciągu 6 miesięcy od jego ustanowienia. Jeśli tego nie zrobi, dorosłe dziecko uzyskuje dodatkowy termin liczony od uchylenia ubezwłasnowolnienia wynoszący 6 miesięcy. Jeżeli natomiast nie doszło do ubezwłasnowolnienia całkowitego mimo podstaw ku temu, to termin 6 miesięcy dla dorosłego dziecka liczyć należy od ustania choroby psychicznej bądź innego rodzaju zaburzeń.

Zwrócić należy uwagę, iż zaprzeczenia ojcostwa nie może przeprowadzić mężczyzna, który uważa, że dziecko od niego pochodzi i który obcował fizycznie z matką pozostającą w związku małżeńskim z innym mężczyzną. W takiej sytuacji mężczyzna ten może jedynie zwrócić się do

prokuratora z prośbą o przeprowadzenie takiego postępowania, która nie musi zostać uwzględniona, jeżeli prokurator uzna, że prośba taka jest sprzeczna z dobrem dziecka albo nie służy ochronie interesu społecznego.

Powództwo o zaprzeczenie ojcostwa wytacza się na podstawie przepisów odrębnych zawartych w art. 453–458 k.p.c., przed sądem rejonowym (art. 17 pkt 1 k.p.c.) właściwym według miejsca zamieszkania osoby pozwanej (art. 27 i 28 k.p.c.). Pozew podlega opłacie w wysokości 200 zł na podstawie art. 27 pkt 4 u.k.s. Należy pamiętać, iż powództwo o zaprzeczenie ojcostwa może wytoczyć także prokurator, jeżeli wymaga tego dobro dziecka lub ochrona interesu społecznego (art. 86 k.r.o.). Wytoczenie jednak takiego powództwa przez prokuratora nie jest możliwe po śmierci dziecka.

3.3. Uznanie ojcostwa

Uznanie ojcostwa i ustalenie ojcostwa jest odmienną sytuacją od jego zaprzeczenia. Ustalenie i uznanie ojcostwa ma miejsce tylko wtedy, kiedy nie zachodzi domniemanie pochodzenia dziecka z małżeństwa, a zatem gdy ojcem dziecka nie jest mąż jego matki, bo np. kobieta i mężczyzna nie byli małżeństwem, a pozostawali w konkubinacie, czyli pożyciu faktycznym. Ustalenie i uznanie ojcostwa jest również dalszym etapem ustalenia pochodzenia dziecka i jego ojcostwa, który następuje po skutecznym zaprzeczeniu ojcostwa, czyli obaleniu domniemania, iż ojcem dziecka jest mąż matki. Po zaprzeczeniu ojcostwa ojcem dziecka nie staje się automatycznie inny mężczyzna, ale konieczne jest doprowadzenie do ustalenia jego ojcostwa, chyba że on sam dokona uznania dziecka. Wtedy skierowanie sprawy do sądu nie jest konieczne. Uznanie dziecka jest zatem dobrowolną formą ustalenia pochodzenia dziecka od konkretnego mężczyzny. Natomiast ustalenie ojcostwa przed sądem wchodzi w grę, gdy potencjalny ojciec dziecka nie chce go dobrowolnie uznać w urzędzie stanu cywilnego. Należy pamiętać, iż uznanie ojcostwa nie jest możliwe, jeżeli toczy się sprawa o ustalenie ojcostwa, która może się toczyć wyłącznie przed sądem (art. 72 k.r.o.).

Uznanie ojcostwa następuje, gdy mężczyzna, od którego dziecko pochodzi, oświadczy przed kierownikiem urzędu stanu cywilnego, że jest ojcem dziecka, a matka dziecka potwierdzi jednocześnie albo w ciągu 3 mie-

sięcy od dnia oświadczenia mężczyzny, że ojcem dziecka jest ten mężczyzna. Kierownik urzędu stanu cywilnego wyjaśnia osobom zamierzającym złożyć oświadczenia konieczne do uznania ojcostwa przepisy regulujące obowiązki i prawa wynikające z uznania ojcostwa, przepisy o nazwisku dziecka oraz różnicę pomiędzy uznaniem ojcostwa a przysposobieniem dziecka. Przysposobienie dziecka, czyli adopcja, jest sytuacją całkowicie odmienną, niezwiązaną z pochodzeniem biologicznym dziecka, ale z wolą przyjęcia dziecka do rodziny pod względem prawnym i traktowania jak własne dziecko z wszelkimi tego konsekwencjami. Ponadto adopcja może nastąpić tylko przed sądem (art. 585 i 586 k.p.c.).

Kierownik urzędu stanu cywilnego może jednak odmówić przyjęcia oświadczenia o uznaniu ojcostwa, jeżeli uznanie takie jest niedopuszczalne albo gdy urzędnik będzie miał wątpliwości co do pochodzenia dziecka. Uznanie jest niedopuszczalne między innymi wtedy, gdy nie doszło do zaprzeczenia ojcostwa, a zatem gdy nadal obowiązuje domniemanie, że dziecko pochodzi od męża matki. Ponadto uznanie jest niemożliwe, jeżeli przed sądem toczy się sprawa o ustalenie ojcostwa. Uznać dziecka nie może również mąż jego matki, w stosunku do którego zapadł prawomocny wyrok zaprzeczający ojcostwo, albo mężczyzna, w stosunku do którego prawomocnie oddalono powództwo o ustalenie ojcostwa, gdyż nie był on biologicznym ojcem dziecka. Oświadczenie o uznaniu może złożyć każdy mężczyzna bez względu na swój wiek, nawet podeszły, ani stan cywilny. Nie ma zatem znaczenia, że urzędnik wie, iż mężczyzna ten pozostaje w związku małżeńskim z inną kobietą niż matka dziecka. Nie jest możliwe również uznanie ojcostwa dziecka nieznanych rodziców albo dziecka, którego ojcostwo zostało ustalone na rzecz innego mężczyzny w toku sprawy sądowej, jak również gdy już inny mężczyzna wcześniej uznał dziecko w urzędzie stanu cywilnego. Ponadto uznanie ojcostwa jest możliwe tylko, dopóki dziecko nie osiągnęło pełnoletności, co oznacza, iż bez względu na przyczyny, które kierują potencjalnym ojcem, nie może on uznać ojcostwa w stosunku do osoby pełnoletniej.

Do uznania ojcostwa niezbędne jest oświadczenie matki dziecka. Takie oświadczenie może ona złożyć w urzędzie, będąc jednocześnie obecną wraz z mężczyzną uznającym ojcostwo w stosunku do dziecka, pod warunkiem oczywiście, iż matką tą jest kobieta wpisana do aktu stanu cywilnego. Stąd nie jest możliwe dokonanie uznania ojcostwa za zgodą domniemanej matki dziecka nieznanych rodziców. W takiej sytuacji konieczne jest

najpierw ustalenie macierzyństwa tej kobiety przed sądem, a dopiero później uznanie przez mężczyznę ojcostwa w stosunku do tego dziecka (art. 61¹⁰ k.r.o.). Matka dziecka może również złożyć swoje oświadczenie w ciągu 3 miesięcy od dokonania uznania dziecka przez ojca. Jeżeli takie oświadczenie w ciągu najpóźniej 3 miesięcy nie zostanie złożone, uznanie dokonane przez ojca będzie nieważne, a ojcu pozostanie tylko wytoczenie sprawy przed sądem o ustalenie ojcostwa. Należy zwrócić uwagę, iż jeżeli matka dziecka niełoży oświadczenia potwierdzającego ojcostwo uznającego mężczyzny, nie można jej zarzucić nieprawidłowego wykonywania władzy rodzicielskiej. Ojciec nie może też wystąpić do sądu, aby sąd zmusił matkę dziecka do złożenia oświadczenia w urzędzie, iż on jest ojcem dziecka, gdyż przysługuje mu odrębne powództwo do sądu o ustalenie jego ojcostwa.

Kierownik urzędu stanu cywilnego może również odmówić przyjęcia oświadczenia o uznaniu ojcostwa, jeżeli będzie miał wątpliwości co do pochodzenia dziecka. Ma to szczególne znaczenie w sytuacjach rozpoznania w uznaniu ojcostwa tzw. dzikiej adopcji. W tym przypadku uznania ojcostwa dokonuje mężczyzna, który nie jest ojcem biologicznym dziecka, a chce dziecko wychowywać, a następnie po rezygnacji przez matkę dziecka z jej władzy rodzicielskiej, doprowadzić do jego przysposobienia przez swoją żonę, a w tej relacji macochę dziecka. Sytuacje te jednak są trudne do rozpoznania i mogą być oceniane jako próba wyłudzenia poświadczenia nieprawdy poprzez wpisanie do aktu urodzenia dziecka danych mężczyzny, od którego dziecko nie pochodzi (art. 272 k.k.). Kwestia odpowiedzialności karnej w tej sprawie nie jest jednak oczywista. Przepisy zakładają bowiem, iż uznania ojcostwa dokona mężczyzna, od którego dziecko pochodzi pod względem biologicznym. Urzędnik stanu cywilnego nie ma jednak możliwości zweryfikowania, iż rzeczywiście składający oświadczenie mężczyzna jest biologicznym ojcem dziecka, gdyż nie może żądać od niego przedstawienia wyników badań DNA albo przesłuchiwać świadków na okoliczność, czy doszło do obcowania fizycznego stawiających się w urzędzie rodziców dziecka.

Należy pamiętać, iż uznania ojcostwa można dokonać również przed sądem opiekuńczym, a w razie pobytu za granicą również przed polskim konsulem lub osobą wyznaczoną do wykonywania funkcji konsula, jeżeli uznanie dotyczy dziecka, którego oboje rodzice albo jedno z nich są obywatelami polskimi. W sytuacjach niebezpieczeństwa grożącego